

Temel Gelirin Yeniden Dağıtım Potansiyelinin Değerlendirilmesi: Türkiye için Bir Mikrosimülasyon Çalışması¹

Assessing the Redistributive Potential of Basic Income: A Microsimulation Study for Türkiye

Zeynep Gizem CAN²

Harun BAL³

Öz

Bu çalışma, statik bir vergi-fayda mikrosimülasyon yaklaşımı kullanarak Türkiye'de Evrensel Temel Gelir politikasının gelir dağılımı üzerindeki etkilerini, maliyet boyutunu ve yoksulluğu azaltma potansiyelini incelemektedir. TÜİK tarafından derlenen 2018 yılı Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması mikro verileri analiz edilerek, her biri yoksulluk sınırına göre kalibre edilmiş evrensel bir transfer içeren iki farklı finansman senaryosunu (sabit oranlı vergi ve artan oranlı vergi) modellenmektedir. Elde edilen bulgular, iyi tasarlanmış ve yoksulluğu ortadan kaldıran bir evrensel temel gelir programının sürdürülemez mali yükler oluşturmada gelir eşitsizliğini önemli ölçüde azaltabileceğini ortaya koymaktadır. Her iki alternatif finansman senaryosu altında da Gini, Atkinson ve Theil endeksleri gibi temel eşitsizlik göstergelerinde kayda değer iyileşmeler gözlenmektedir. Artan oranlı vergilendirme daha adil ve etkin bir yeniden dağıtım sağlamaktadır. Bu çalışma, yoksulluk, eşitsizlik ve kayıt dışılığın yaygın olduğu gelişmekte olan ülkelerde evrensel temel gelirin uygulanabilirliğine ilişkin literatüre önemli bir katkı sunmakta; aynı zamanda ekonomik belirsizliğin yüksek olduğu bir dönemde mali yeniden dağıtım politikalarını değerlendiren orta gelirli ülkeler için de anlamlı politika önerileri geliştirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Evrensel Temel Gelir, Gelir Dağılımı, Yoksulluk, Mikrosimülasyon.

ABSTRACT

This paper investigates the redistributive effects, fiscal costs, and poverty reduction potential of the Universal Basic Income (UBI) policy in Türkiye using a static tax-benefit microsimulation approach. Based on microdata from the 2018 Income and Living Conditions Survey (SILC) compiled by TurkStat, the study models two alternative financing scenarios (flat tax and progressive tax), each paired with a universal transfer calibrated to the poverty line. The results show that a well-designed basic income policy can significantly reduce income inequality without creating unsustainable fiscal burdens. Under both financing scenarios, key measures of inequality, including the Gini, Atkinson and Theil indices, show a significant improvement. Progressive taxation is fairer and more efficient. The findings contribute to the broader discourse on universal basic income as a viable policy option for developing economies with high levels of informality, poverty and inequality. The study also offers valuable policy guidance for middle-income countries exploring fiscal redistribution in response to persistent economic insecurity.

Keywords: Universal Basic Income, Income Distribution, Poverty, Microsimulation.

Tür: Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi: 02.08.2025

Kabul Tarihi: 25.09.2025

¹ Bu çalışma birinci yazarın "Three Essays on Poverty Alleviation Programmes: Basic Income, Negative Income Tax and Child Benefit" adlı doktora tezinden üretilmiştir.

² Dr. Öğr. Üyesi, Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, İktisadi İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve Finansman Bölümü, zgcan@atu.edu.tr (ORCID: 0000-0002-2852-4995)

³ Prof. Dr., Çukurova Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, harunbal@cu.edu.tr (ORCID: 0000-0003-0878-8253)

1. GİRİŞ

Yoksulluk, modern çağın en dirençli ve yaygın sosyal sorunlarından biri olmaya devam etmekte; yalnızca ekonomik büyümeyi değil, aynı zamanda toplumsal uyumu, bireysel sağlığı ve insanın potansiyel gelişimini de olumsuz etkilemektedir. Artan gelir eşitsizliği karşısında; özellikle art arda yaşanan küresel ekonomik krizler ve Covid-19 salgınının ardından; Evrensel Temel Gelir (ETG) fikri, sosyal refah reformlarının yeniden şekillenmesinde potansiyel bir dönüm noktası olarak gündeme gelmektedir. ETG, bireylerin gelir düzeyi, istihdam durumu ya da hane yapısı gözetilmeksizin herkese koşulsuz ve düzenli nakit transferi sağlamayı hedeflemektedir (Petit, 2008; Van Parjis, 2020; Torry, 2021). Politikanın savunucuları, bu yaklaşımın asgari bir yaşam standardını güvence altına alabileceğini, sosyal kapsayıcılığı güçlendireceğini ve artan ekonomik güvencesizlik ortamında istikrarı pekiştirebileceğini savunmaktadır.

Yüksek gelir eşitsizliği, farklı bir refah rejimi ve geniş bir kayıt dışı iş gücü piyasasına sahip olan Türkiye, ETG uygulamasının olası etkilerini değerlendirmek açısından dikkat çekici bir örnek oluşturmaktadır. Hâlihazırda bazı kısmi ve hedefli nakit transfer programları bulunsun da Türkiye henüz gelir desteği konusunda evrensel bir yaklaşımı hayata geçirmemiştir. Bu çalışma, Türkiye özelinde bir ETG programı kurgulayarak; söz konusu politikanın gelir dağılımı, yoksulluk ve mali sürdürülebilirlik üzerindeki muhtemel etkilerini incelemekte ve bu alandaki literatürdeki önemli bir boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır.

Bu çalışmada yoksulluk sınırına göre kalibre edilmiş ve sabit oranlı veya artan oranlı bir gelir vergisi yapısıyla finanse edilen ülke çapında bir ETG programı simüle edilmektedir. Yeniden dağıtım sonuçlarını değerlendirmek için 2018 Gelir Yaşam Koşulları Anketi'nden mikro verileri kullanarak statik bir vergi-fayda mikro simülasyonu gerçekleştirilmektedir. Ampirik bulgular yoksulluğu ortadan kaldıracak ETG programının her iki finansman seçeneğinin de eşitsizliği önemli ölçüde azalttığını, artan oranlı vergi modelinin daha fazla eşitlik ve daha düşük çarpıklık sağladığını göstermektedir.

Bu çalışma, ampirik titizliği politika uygunluğu ile birleştiren ülkeye özgü bir analiz sunarak ETG üzerine büyüyen literatüre katkıda bulunmaktadır. Ayrıca, sosyal koruma programlarının tasarımında adalet ve verimlilik arasındaki dengeye ilişkin süregelen tartışmaları da açılığa kavuşturmaya çalışmaktadır. Daha da önemlisi, bu çalışma bir zamanlar ütöpik olarak görülen temel gelirin, uygun şekilde kalibre edildiğinde ve mali açıdan entegre edildiğinde uygulanabilir bir politika seçeneği olabileceğinin altını çizmektedir.

2. LİTERATÜR TARAMASI VE TEORİK ÇERÇEVE

2.1. Literatür Taraması

Garantili asgari gelir fikri, erken dönem ütöpik ve felsefi düşünceden kaynaklanan derin tarihsel köklere sahiptir. Thomas More'un Utopia (1516) ve Juan Luis Vives'in De Subventionem Pauperum (1526) adlı eserleri genellikle modern kamu yardımının

entelektüel öncüleri olarak gösterilmektedir. Bu fikir, Montesquieu ve Condorcet gibi düşünürlerin devletin tüm vatandaşlar için temel bir yaşam standardı sağlama görevini kabul etmesiyle Aydınlanma döneminde belirginleşmeye başlamıştır.

Modern Temel Gelir (MTG) anlayışı, tüm bireylere periyodik, koşulsuz bir nakit transferi sağlamayı amaçlamaktadır. 20. yüzyılda birbirini izleyen ilgi dalgaları yoluyla dikkat çekmiştir. İlk dalga sanayi kapitalizminin aşırılıklarına tepki olarak ortaya çıkmıştır. İkincisi Birinci Dünya Savaşı sonrası refah tartışmaları sırasında; üçüncüsü ise 1960'larda otomasyon ve yapısal işsizlik korkuları arasında destek görmüştür. Dördüncüsü 21. yüzyılda güvencesiz çalışma, artan eşitsizlik ve teknolojik bozulma nedeniyle ivme kazanmıştır (Standing, 2017; Van Parijs & Vanderborght, 2017).

Negatif Gelir Vergisi (NGV) uygulamasını öneren Friedman (1962) ve düşük gelirli bireyleri desteklemek için vergi kredilerini savunan Tobin (1965) gibi önde gelen sosyal bilimciler, temel politika tasarımlarına katkıda bulunmuştur. Daha yakın zamanlarda, hem sol akımdaki (Piketty, 2018; Stiglitz, 2019) hem de sağ akımdaki (Musk & Hughes gibi Silikon Vadisi girişimcileri) tanınmış isimler ETG'yi çalışma sonrası toplumda ekonomik güvensizliğe potansiyel bir çözüm olarak desteklemektedir.

Hiçbir ülke tam ölçekli bir ETG uygulamamış olsa da bir dizi pilot proje koşulsuz nakit transferlerini test etmiştir. Alaska Daimi Fonu, petrol gelirleriyle finanse edilen sakinlere yıllık temettü sağlayan dikkate değer bir örnektir (Widerquist & Sheahan, 2012). İran'ın 2010 yılındaki enerji sübvansiyonları reformu, tüm vatandaşlara aylık transferler yoluyla yarı-temel bir gelir getirmiştir (Salehi-Isfahani vd., 2018). Namibya ve Hindistan'daki daha küçük ölçekli denemeler beslenme, okula devam ve işgücüne katılım üzerinde olumlu etkiler ortaya koymuş, ancak eleştirilen maliyet ve ölçeklenebilirlik konusundaki zorluklara dikkat çekmiştir (Banerjee vd., 2017). Avrupa'da, Fransa (Magnani & Piccoli, 2020), İspanya/Katalonya (Arcarons vd., 2014) ve Almanya'daki (Horstschräer vd., 2010) ETG simülasyonları, yüksek finansman gereksinimlerine rağmen eşitlikte önemli kazanımlar olduğunu göstermektedir. Birçok çalışma, mali tarafsızlığı sağlamak için ETG'yi sabit vergi sistemleriyle eşleştirmekte ve genellikle eşitlik ile işgücü teşvikleri arasındaki değiş tokuşları tanımlamaktadır (Paulus & Peichl, 2009; Colombino, 2015).

Türkiye, eğitim ve aile desteği için şartlı nakit transferleri gibi çeşitli araç testli transfer programları uygulamaktadır. Ancak, evrensel programlara ilişkin kapsamlı değerlendirmeler sınırlı kalmaktadır. Buğra ve Sınmazdemir (2002) temel yardımlar için mali senaryoları incelemiş ve mütevazı ödemelerin bile GSYH'ye oranla karşılanabilir olduğunu bulmuştur. Yakut-Çakar ve diğerleri (2012) hedeflenen sübvansiyonları değerlendirmek için mikrosimülasyon kullanmış ve medyan gelirin %60'ına kadar yapılacak bir gelir enjeksiyonunun eşitsizliği önemli ölçüde azaltabileceğini göstermiştir. Şahin ve Kılınç (2021) vergi finansmanlı bir temel gelir simülasyonu oluşturmuş ve yüksek vergi yüklerinin en çok kazananlar arasında yoğunlaşmasına rağmen yoksulluğun azaltılmasında önemli kazanımlar ortaya koymuştur.

Türkiye'nin yüksek yoksulluk, kayıt dışılık ve ücret sıkışması seviyeleri, yeniden dağıtım modellerini test etmek için verimli bir zemin sunmaktadır. Bu çalışma, iki finansman mekanizmasını (sabit ve artan oranlı vergilendirme) karşılaştırarak önceki çalışmaları

genişletmekte, mali fizibilite ve dağıtımsal sonuçlar hakkında daha incelikli bir anlayış sunmaktadır (Beken, 2020; Beken, 2021).

2.2. Teorik Çerçeve

Temel gelir politikası, sosyal adalet ve ekonomik verimliliğin kesişim noktasında yer almaktadır. Rawlsçı bir perspektiften bakıldığında, temel gelir uygulaması, en dezavantajlı bireyleri destekleyerek toplumsal adaleti güçlendirecektir. Ancak kamu ekonomisi açısından bu yaklaşım bir ödünleşim içermektedir (Kabadayı, 2013; Said & Nurhayati, 2021). Temel gelir, dikey eşitliği artırırken aynı zamanda artan vergi yükleri veya çalışmaya yönelik caydırıcı etkiler yoluyla ekonomik çarpıklıklara neden olabilecektir (Scutella, 2004). Standart vergi teorisine göre, koşulsuz gelir transferleri, yüksek marjinal vergi oranlarından kaçındığı için, gelir testi uygulanan yardımlara kıyasla daha verimli kabul edilmektedir. Ne var ki, geniş tabanlı gelir vergileriyle finanse edilen bir temel gelir sistemi, özellikle efektif vergi oranlarının orta gelir gruplarında keskin biçimde artması durumunda, işgücü arzını azaltma riski taşıyabilir (Mirrlees, 1971; Atkinson, 1995).

Bu çalışma, faydacı bir sosyal refah çerçevesi benimseyerek, yüksek gelirli hanelerden tüm bireylere yapılan evrensel transfer yoluyla gelirin yeniden dağıtılmasının toplam toplumsal refah üzerindeki etkilerini analiz etmektedir. Faydacı sosyal refah, Pigou'nun azalan marjinal fayda ilkesine dayanan bu görüşe göre, geliri yüksek olan bireylerin ek birim gelirden sağladığı fayda, geliri düşük bireylere kıyasla daha azdır. Bu nedenle, aynı miktardaki gelirin zenginden alınıp yoksula aktarılması durumunda, yoksul bireyin elde ettiği fayda, zenginin kaybindan daha fazla olacağından, toplam toplumsal refah artacaktır. Bu tür bir gelir transferi, hem gelir dağılımındaki eşitsizliği azaltma potansiyeline sahiptir hem de toplumun genel refah düzeyini yükseltebilir (Albayrak, 2011). Ayrıca, artan oranlı bir vergi sisteminin, sabit oranlı bir vergiye kıyasla gelir eşitsizliğini daha az çarpıtarak azaltabileceği yönündeki teorik sav, ampirik mikrosimülasyon yöntemiyle test edilmektedir.

3. METODOLOJİ

Mikrosimülasyon modelleri (MSM'ler), bir politikanın bireyler, haneler ve firmalar gibi ekonomik birimlerden oluşan örneklem üzerindeki etkilerini simüle edebilen güçlü analiz araçlarıdır. Bu modeller, 1950'li yıllarda Orcutt ve çalışma arkadaşları tarafından sosyal bilimlerde yeni bir yaklaşım olarak geliştirilmiş olup, sosyal ve ekonomik politikaların etkilerini, analiz edilen birimlerin mikro düzeydeki özellikleri ve davranışları dikkate alınarak değerlendirmeyi amaçlamaktadır (Orcutt, 1957; Orcutt vd., 1961). MSM'ler, bireysel aktörlerin ekonomik çevrelerini, özellikle mali kısıtlarını ve olası davranış biçimlerini tanımlayarak, politika reformlarının her bir gözlem birimi üzerindeki faaliyet ve/veya refah göstergelerine etkisini değerlendirmeyi hedeflemektedir (Bourguignon & Spadaro, 2005).

Mikrosimülasyon analizleri, kamu politikalarının değerlendirilmesindeki önemi iki temel nedene dayanmaktadır. İlk olarak, mikro veri setlerinde yer alan ekonomik aktörlerin

heterojenliğini yani çeşitliliğini tam anlamıyla yansıtabilmektedir. Politikaların etkisini analiz ederken genellikle tipik aileler veya firmalar üzerinden yapılan çalışmalar, temel bir çerçeve sunmaktadır, ancak bireylerin özgün özelliklerinin bileşiminden kaynaklanan beklenmedik etkiler, göz ardı etmektedir. Ayrıca, çok sayıda varsayımsal durum incelenirse bile, bu durumların temsil gücü genellikle belirsizdir. Buna karşın, mikrosimülasyon binlerce gerçek birey ve haneye dayandığı için, reformlardan kimlerin kazançlı çıkacağı ya da kimlerin olumsuz etkileneceği net şekilde ortaya konabilmektedir. Bu öngörü, hem vatandaşların refahı üzerindeki genel etkilerin değerlendirilmesinde hem de reformların uygulanmasını etkileyebilecek siyasal ekonomi dinamiklerinin analizinde kritik bir rol oynamaktadır.

İkinci önemli avantajı ise, politika değişikliklerinin toplam maliyet veya kazançlarını hassas biçimde ölçme yeteneğidir. MSM sonuçları makro düzeyde özetlenebilmekte; böylece analiz edilen reformun kamu bütçesi üzerindeki olası etkileri doğru şekilde tahmin edilebilmektedir. Oysa geleneksel analiz yaklaşımları, bu tür bütçe etkilerini tipik koşullar altında sağlıklı biçimde tahmin etmekte yetersiz kalabilmektedir (Li & O'Donoghue, 2013; Figari vd., 2015; Cogneau vd., 2021; O'Donoghue, 2021).

Bu çalışma, Türkiye'de ETG politikasının yeniden dağıtım etkilerini ve mali boyutunu tahmin etmek amacıyla statik bir vergi-fayda mikrosimülasyon modeli kullanmaktadır. Model, TÜİK'in ulusal temsili mikro verilerine dayanmakta, vergi ve transfer politikalarının gerçek bireyler ve haneler üzerindeki etkilerini ayrıntılı biçimde simüle etmektedir. Bu yöntem, özellikle yoksulluk ve eşitsizlik gibi dağılımsal göstergelerdeki değişimlerin, karşı olgusal (alternatif) politika senaryoları altında değerlendirilmesi açısından son derece uygundur.

Modelin çekirdek yapısı iki temel bileşenden oluşmaktadır: (1) mevcut gelir ve vergi yapısının göz önüne alındığı baz senaryoyu ve (2) ETG'nin farklı vergi modelleriyle finanse edildiği reform senaryolarını kapsamaktadır. Bu yapı sayesinde hem mevcut sistemin sınırları hem de reformların potansiyel etkileri karşılaştırmalı olarak analiz edilebilmektedir.

ETG transferi, örneklemdeki her birey, bir eşdeğerlik ölçeği katsayısını (e) takip ederek yaşa ve hanehalkı konumuna göre değişen bir temel gelir ödemesi almaktadır (Hagenaars vd., 1994). ETG hesaplaması, hanehalkı bileşimine göre farklı birey gruplarına özgü tutarlarla tanımlanmaktadır. Buna göre, ilk yetişkin için temel gelir miktarı, ulusal medyan gelirin %50'si olarak belirlenmektedir. Aynı hanede yer alan ikinci yetişkin için bu miktarın %50'si esas alınmaktadır. Çocuklar için ise, her bir çocuk başına temel gelir tutarı, ilk yetişkin temel gelirin %30'u olarak hesaplanmaktadır. Bu yapı sayesinde, hane halkının büyüklüğü ve bileşimi dikkate alınarak daha adil ve ihtiyaç odaklı bir dağıtım hedeflenmektedir. Bu durum aşağıda gösterilmektedir:

$$e = (1 + 0,5 * (\text{yetişkin sayısı} - 1) + 0,3 * \text{çocuk} \quad (1)$$

Eşdeğerlik ya da eşdeğer ölçekle düzeltilmiş hanehalkı geliri olan y_d , hanehalkının harcanabilir gelirinin (Y_d), eşdeğerlik ölçeği katsayısına (e) bölünmesiyle hesaplanır.

$$y_d = Y_d / e \quad (2)$$

Eğer ETG birey düzeyinde değil de hanehalkı düzeyinde ödeniyorsa, her hane $ETG \times e$ kadar Türk lirası almaktadır.

Basit bir örnek üzerinden açıklamak gerekirse, i tane haneden oluşan temel bir ekonomi düşünelim. Her i hanesinin brüt geliri GI_i , net geliri NI_i , başlangıç vergi ödemesi $T_i = GI_i - NI_i$ ve ilk vergi oranı $t_i = T_i/GI_i$ olarak tanımlanmaktadır. Vergi dilimi sayısından bağımsız olarak, her vergi mükellefi için farklı brüt ve net gelirler nedeniyle kendine özgü bir vergi oranı bulunmaktadır. ETG'nin toplam ekonomi üzerindeki marjinal maliyeti, temel gelir her haneye dağıtıldıktan sonra hanehalklarına daha fazla gelir vergisi yüklenerek finanse edilmektedir. Böylece gelir yeniden dağıtılmaktadır. GYKA net geliri kaydettiğinden, doğru vergi simülasyonu için brüt gelirin geri kazanılması gerekmektedir. Brüt gelirler, 2018 yılı için Türk Gelir Vergisi yapısı tersine çevrilerek, resmi vergi dilimleri ve eşikleri uygulanarak tahmin edilmiştir. Ücretliler için standart dilimler geçerlidir. Mal sahipleri için eşikler biraz farklılık göstermektedir. Brüt gelir hesaplanırken bir algoritmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Bu algoritmanın temel mantığı şuna dayanmaktadır:

- *Net Gelir (NG)*: Kişinin eline geçen, tüm vergi ve sosyal sigorta kesintileri sonrası kalan gelir,
- *Brüt Gelir (BG)*: Herhangi bir kesinti yapılmadan önceki toplam gelir,
- *Vergi ve prim oranları (t)*: Gelire uygulanan toplam kesinti oranı (örneğin gelir vergisi + sosyal güvenlik primi vb.).

Çoğu ülkede gelir vergisi sistemi artan oranlı olduğu için, net gelirden brüt gelire ulaşma süreci basit bir oransal dönüşümle yapılamaz; bu nedenle işlem daha karmaşıktır ve adım adım hesaplama gerektirmektedir. İlk olarak, ülkedeki geçerli vergi dilimleri (örneğin %15, %20, %27, %35 gibi oranlar) ve sosyal güvenlik primi oranları belirlenmektedir. Ardından, net gelirden yola çıkılarak bir brüt gelir tahmini yapılmaktadır. Bu tahmine göre, kişinin ödeyeceği SGK primi hesaplanmakta ve bu tutar brüt gelirden düşülerek vergi matrahı elde edilmektedir. Vergi matrahı şu şekilde formüle edilmektedir:

$$\text{Vergi Matrahı} = \text{Brüt Gelir} - \text{SGK Primi} - \text{İndirilebilir Giderler} \quad (3)$$

Tablo 1. 2018 Yılı Gelir Vergisi Dilimleri

Vergi Dilimleri	Açıklamalar
15%	Yıllık geliri 14.800 TL'den düşük olanlar
20%	Yıllık geliri 14.800 TL ile 34.000 TL arasındakiler (14.800 TL'ye kadar 2.220 TL) Yıllık geliri 34.000 TL ile 80.000 TL arasındakiler (34.000 TL'ye kadar 6.060 TL)
27%	Yıllık ücret geliri 34.000 TL ile 120.000 TL arasında olanlar (34.000 TL'ye kadar 6.060 TL)
35%	Yıllık geliri 80.000 TL'yi aşanlar (80.000'e kadar 18.480 TL) Yıllık ücret geliri 120.000 TL'yi aşanlar (120.000 TL'ye kadar 29.280 TL)

Bu matrah üzerinden, artan oranlı vergi dilimleri kullanılarak gelir vergisi hesaplanmaktadır. Ardından, tahmini brüt gelirden hem SGK primi hem de gelir vergisi düşülerek net gelir yeniden hesaplanmaktadır:

$$Net\ Gelir = Brüt\ Gelir - SGK\ Primi - Gelir\ Vergisi \quad (4)$$

Bu çalışmada üç farklı politika rejimi simüle edilmektedir. İlk olarak, baz senaryo, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması'nda (GYKA) gözlemlenen mevcut net gelir düzeyleri ve uygulanan vergi yapısı temel alınarak oluşturulmaktadır. İkinci senaryo olan sabit oranlı vergi ile temel gelir rejiminde, tüm bireylere eşit miktarda evrensel bir transfer sağlanmakta; bu transferin finansmanı ise tüm bireylerin netten hesaplanan brüt gelirlerine uygulanan sabit oranlı bir vergi ile gerçekleştirilmektedir. Üçüncü senaryo olan artan oranlı vergi ile ETG rejiminde ise yine tüm bireylere aynı düzeyde evrensel bir temel gelir transferi yapılmakta, ancak bunun finansmanı mevcut gelir vergisi sisteminin ölçeklendirilmiş ve daha artan oranlı hâle getirilmiş bir versiyonu kullanılarak sağlanmaktadır. Bu üç yaklaşım, gelir dağılımı, yoksulluk ve mali sürdürülebilirlik açısından karşılaştırmalı olarak değerlendirilmektedir.

ETG'nin maliyeti iki senaryoda dengelenmektedir: Sabit oranlı vergi finansmanı ve artan oranlı vergi finansmanı. Sabit oranlı vergi finansmanında, tüm haneler brüt gelirleri üzerinden aynı oransal vergi oranını ödemektedir. Artan oranlı vergi finansmanında, hanehalkları, Türkiye'deki mevcut gelir vergisi dilimlerinin ölçeklendirilmiş bir versiyonuna dayalı olarak gelir vergisi ödemektedir.

4. VERİ VE SİMÜLASYON TASARIMI

4.1. Veri Kaynağı

Simülasyonlar TÜİK'in 2020 yılında yayınladığı 2018 yılında gerçekleştirilen GYKA'ya dayanmaktadır. 2018 yılı anket verilerinde var olan şekliyle Türkiye'deki mevcut vergi avantajı sistemini yansıtan bir temel durum ile karşılaştırmaktadır. Bu dağılım, eşdeğerlik ağırlıklı transferlerle uyumludur ve tutarlı yoksulluk sınırı kıyaslamasına izin vermektedir. Medyan gelir doğrudan GYKA verilerinden türetilmektedir. Veri seti 24.924 hane ve 63.258'i çalışma çağında olmak üzere 84.152 bireyden oluşmaktadır. Ulusal düzeyde temsili bir mikro veri kaynağı olan GYKA, aşağıdaki konularda ayrıntılı bilgi sağlamaktadır:

- Bireysel ve hanehalkı düzeyinde net gelir,
- Sosyal güvenlik katkı payları ve vergiler,
- Transferler (emekli maaşları, sosyal yardımlar),
- İstihdam ve sağlık durumu,
- Hanehalkı yapısı ve demografik özellikler.

5. AMPİRİK BULGULAR

Bu bölümde, Türkiye'de ETG'nin iki finansman şeması altında uygulanmasına ilişkin mikrosimülasyon sonuçları sunulmaktadır. Bu tablo, özellikle düşük gelirli grupların

ETG politikası ile önemli ölçüde kazanç sağladığını, yüksek gelirli grupların ise finansman yükünü taşıdığını göstermektedir. Artan vergi senaryosu, daha geniş bir kesime net fayda sunarken yüksek gelir gruplarından daha fazla katkı almaktadır.

5.1. Gelir Eşitsizliğinin Azaltılması

Tablo 2, üç senaryo altında politika öncesi ve sonrası eşitsizlik ölçümlerini ETG, sabit vergi finansmanlı ETG ve artan oranlı vergi finansmanlı ETG olarak göstermektedir. Her iki ETG senaryosu da eşitsizlikte önemli azalmalar sağlamaktadır. Gini katsayısı sabit vergi altında %47, artan oranlı vergi altında ise %50 oranında azalmaktadır. Düşük gelir farklılıklarına daha duyarlı olan Atkinson endeksi daha da dramatik iyileşmeler göstermektedir. Artan oranlı plan, önceki çalışmalardan elde edilen bulgulara paralel olarak (örneğin Clavet vd., 2013) marjinal olarak daha fazla yeniden dağıtım etkisi yaratmaktadır.

Tablo 2. ETG'den Önce ve Sonra Eşitsizlik İndikatörleri

İndikatör	ETG Öncesi	ETG + Sabit oranlı vergi	ETG + Artan oranlı vergi
Gini katsayısı	0,381	0,202	0,190
Atkinson endeksi	0,123	0,040	0,034
Theil endeksi	0,284	0,095	0,079
Varyasyon katsayısı	1,024	0,623	0,538
P90/P10	5,378	2,164	2,091
P90/P50	2,293	1,640	1,555
P10/P50	0,426	0,758	0,744
P25/P75	0,691	1,474	1,434
S80/S20	7,040	2,571	2,486

5.2. Gelirin Yeniden Dağıtılması

Tablo 3 her bir gelir grubuna göre ETG uygulaması ve finansmanı sonrasındaki gelirdeki değişimleri göstermektedir. ETG'nin artan oranlı vergi ile finanse edilmesi gelir dağılımı açısından daha adaletli görülmektedir, çünkü kazananların sayısı kaybedenlerden daha fazladır. Ayrıca, sabit oranlı vergi ile ilk dört gelir grubu kazançlı iken, artan oranlı vergi durumunda ilk beş gelir grubunun kazançlı olduğu ortaya konmaktadır.

Tablo 3. Temel Gelir Politikasına Göre Gelir Değişimi

Gelir Grubu	ETG + Sabit oranlı vergi	ETG + Artan oranlı vergi
En yoksul %10	%114,36	%125,95
İkinci %10	%43,97	%55,40
Üçüncü %10	%19,74	%30,12

Dördüncü %10	%6,61	%15,59
Beşinci %10	%-2,77	%5,13
Altıncı %10	%-10,82	%-3,90
Yedinci %10	%-20,48	%-14,72
Sekizinci %10	%-28,68	%-24,60
Dokuzuncu %10	%-38,89	%-37,48
En zengin %10	%-55,28	%-63,35
Kazananlar	10.501	12.599
Kaybedenler	14.420	12.322

5.3. ETG'nin Finansmanı

Yoksulluk sınırı düzeyinde ETG sağlamak, toplamda GSYH'nin %17,77'sine karşılık gelen bir mali kaynak gerektirmektedir. Bu maliyetin bütçe açığı yaratmadan karşılanabilmesi için iki alternatif finansman yöntemi değerlendirilmektedir: İlki, hanehalkı brüt gelirine %62,01 oranında sabit (flat) oranlı bir vergi uygulanmasıdır. İkincisi ise mevcut gelir vergisi dilimlerinin 2,89 kat artırıldığı artan oranlı (progressive) bir vergi yapısının uygulanmasıdır. Her iki yöntem de bütçe dengesini sağlarken, gelir grupları üzerindeki etkileri önemli ölçüde farklılık göstermektedir. Sabit oranlı vergi tüm gelir gruplarına yüksek marjinal oranlar getirirken, artan oranlı sistem düşük ve orta gelirli haneleri daha fazla koruyarak üst gelir gruplarına daha fazla yük bindirmektedir. Bu durum, dağılımsal adalet ve politik kabul edilebilirlik açısından artan oranlı yapıyı öne çıkarmaktadır.

Tablo 4. ETG Planına İlişkin Betimleyici İstatistikler

Toplam brüt vergilenebilir gelir	1.413,07 milyon TL
Başlangıçtaki toplam vergi geliri	303,14 milyon TL
Toplam temel gelir ödemesi	573,05 milyon TL
Son durumdaki toplam vergi geliri	876,18 milyon TL
Medyan gelir	22.752,54 TL
Yoksulluk sınırı (Kişi başına düşen temel gelir)	11.376,27 TL
Vergi faktörü (Sabit oranlı vergi)	%62,01
Vergi faktörü (Artan oranlı vergi)	2,89

5.4. Yoksulluğun Ortadan Kaldırılması

ETG eşdeğer medyan gelirin %50'si olarak tanımlandığı için otomatik olarak yoksulluğu ortadan kaldırmakta, her iki vergi planında da yoksulluk ve yoksulluk açığı sıfıra düşmektedir. Böylece, ETG'nin yoksulluğu ortadan kaldırabilecek bir politika aracı olduğu ortaya konmaktadır.

Tablo 5. Yoksulluğun Ortadan Kaldırılması

İndikatör	ETG Öncesi	ETG + Sabit oranlı vergi	ETG + Artan oranlı vergi
Yoksulluk Oranı	%12,43	0,00	0,00
Yoksulluk Açığı	%4,90	0,00	0,00

5.5. Gelir Dilimine Göre Kazananlar ve Kaybedenler

Net fayda analizi aşağıdakileri ortaya koymaktadır:

- Sabit oranlı vergi: Hane halklarının en alttaki %70'ine fayda sağlarken, en üstteki %30 ise net kayıp yaşamaktadır. Program yeniden dağıtııcıdır ancak genel olarak yüksek efektif vergi oranları uygulamaktadır.
- Artan Oranlı Vergi: Net faydalar en alttaki %80'e tahakkuk eder; en üstteki %20 ise programın büyük kısmını finanse eder. Bu yaklaşım orta sınıfı daha iyi korur ve siyasi kabul edilebilirliği artırır.

5.6. İşgücü Arzı ve Verimlilikle İlgili Konular

Davranışsal tepkiler modellenmemiş olsa da literatür şunu göstermektedir: Yüksek sabit vergi oranları işgücü arzını azaltabilmektedir (Scutella, 2004). Artan oranlı vergiler, yine de çarpıtıcı olsa da iyi hedeflenmişse daha küçük verimlilik kayıplarına yol açabilir (Colombino, 2015). Gelecekteki çalışmalar, işgücü ve mali geri bildirim etkilerini yakalamak için davranışsal mikrosimülasyonu içermelidir.

6. SONUÇ

Bu çalışma, yoksulluk sınırında belirlenen ve adil vergilendirme yoluyla finanse edilen bir Evrensel Temel Gelir programının Türkiye'de eşitsizliği önemli ölçüde azaltabileceğine ve yoksulluğu tamamen ortadan kaldırabileceğine dair ikna edici kanıtlar sunmaktadır. Hem sabit oranlı hem de artan oranlı vergi planları mali dengeyi yeniden kurmaktadır, ancak artan oranlı seçenek özellikle orta sınıf için daha az bozulma ile daha fazla eşitlik sağlamaktadır.

Sonuçlar, ETG'nin özellikle kayıt dışılığın yüksek olduğu ve hedefleme kapasitesinin zayıf olduğu ülkelerde yoksulluğun ortadan kaldırılması için güçlü bir araç olabileceği fikrini güçlendirmektedir. Evrensel bir yaklaşım, şeffaflığı ve sosyal uyumu teşvik ederken sosyal dışlanma duygularını ve idari yükleri önlemektedir.

Yeniden dağıtım sonuçlarının umut verici olmasına rağmen, uygulama, vergi sisteminin büyük ölçüde yeniden yapılandırılmasını, güçlü idari kapasiteyi ve uygulama mekanizmalarını yeniden düzenlenmesini gerektirecektir. Ayrıca, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kayıt dışı sektörün kapsanması, daha fazla araştırılması gereken konular olarak göze çarpmaktadır.

Son olarak, istihdam etkileri, tüketim dinamikleri ve büyüme etkileri gibi makroekonomik ve davranışsal boyutlar gelecekteki dinamik modelleme çalışmalarında araştırılmalıdır. Bu uzantılar, ulusal bir temel gelir programının fizibilitesini ve uzun vadeli etkilerini tam olarak değerlendirmek için çok önemli olacaktır.

KAYNAKÇA

- Albayrak, Ö. (2011). Optimal vergi teorisi: Bir değerlendirme. A. Pınar & A. H. Köse (Eds.), *İzzettin Önder'e Armağan* içinde. SAV Yayınları.
- Arcarons, J., Raventós, D., & Torrens, L. (2014). Simulating a basic income in Catalonia: Effects on inequality and poverty. *Basic Income Studies*, 9(1–2), 73–108.
- Atkinson, A. B. (1995). *Public economics in action: The basic income/flat tax proposal*. Oxford: Clarendon Press.
- Banerjee, A., Niehaus, P., & Suri, T. (2017). Universal basic income in the developing world. *Annual Review of Economics*, 11(1), 959–983.
- Beken, H. G. (2020). 21. yüzyılda (evrensel) temel gelir tartışmaları. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 42(2), 180-201.
- Beken, H. G. (2021). Evrensel temel gelir deneyi ve projelerinin değerlendirilmesine teorik bir bakış. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 12(2), 154-185.
- Bourguignon, F., & Spadaro, A. (2005). Microsimulation as a tool for evaluating redistribution policies. *Journal of Economic Inequality*, 3(1), 77–106.
- Buğra, A., & Sınmazdemir, T. (2002). *Türkiye’de sosyal yardım sisteminin yeniden yapılandırılması*. TÜSES Yayınları.
- Clavet, N. J., Duclos, J. Y., & Lacroix, G. (2013). Fighting poverty: Assessing the effect of guaranteed minimum income proposals in Québec. *Canadian Public Policy*, 39(4), 491–512.
- Cogneau, D., Grimm, M., & Robilliard, A. S. (2003). Evaluating poverty reduction policies: The contribution of micro-simulation techniques. In *New International Poverty Reduction Strategies* (pp. 362-392). Routledge.
- Colombino, U. (2015). *Is unconditional basic income a viable alternative to other social welfare measures?*. IZA World of Labor.
- Esenlikci, A. C., & Engin, M. A. (2021). Sosyal demokrat refah devletlerinde evrensel temel gelir: Finlandiya örneği. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (9), 252-266.
- Figari, F., Paulus, A., & Sutherland, H. (2015). *Microsimulation and Policy Analysis*. In A. Atkinson & F. Bourguignon (Eds.), *Handbook of Income Distribution* (Vol. 2, pp. 2141–2221). Elsevier.
- Friedman, M. (1962). *Capitalism and freedom*. University of Chicago Press.

- Hagenaars, A. J. M., De Vos, K., & Zaidi, M. A. (1994). *Poverty statistics in the late 1980s: Research based on micro-data*. Office for Official Publications of the European Communities.
- Horstschräer, J., Bertram, C., & König, M. (2010). Basic income in Germany – Simulations and evaluation. *German Economic Review*, 11(4), 427–448.
- Kabaday, T. (2013). “Hakkaniyet” adaletin temelidir. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15, 49–57.
- Kaya, Ş. M. (2019). Türkiye’de bir sosyal harcama olarak evrensel temel gelir uygulaması. *Politik Ekonomik Kuram*, 3(1), 129–149.
- Li, J., & O'Donoghue, C. (2013). A survey of dynamic microsimulation models: uses, model structure and methodology. *International Journal of Microsimulation*, 6(2), 3–55.
- Magnani, M., & Piccoli, L. (2020). A basic income for France: Simulation and analysis of three scenarios. *Revue de l'OFCE*, 168(2), 45–72.
- Mirrlees, J. A. (1971). An exploration in the theory of optimum income taxation. *Review of Economic Studies*, 38(2), 175–208.
- More, T. (1516). *Utopia*.
- O'Donoghue, C. (2021). *Practical microsimulation modelling*. Oxford University Press.
- Orcutt, G. H. (1957). A new type of socio-economic system. *Review of Economics and Statistics*, 39(2), 116–123.
- Orcutt, G., Caldwell, S., & Wertheimer, R. (1961). *Policy exploration through microanalytic simulation*. Urban Institute.
- Orcutt, G., Greenberger, M., Korbel, J., & Rivlin, A. M. (1961). *Microanalysis of socioeconomic systems: A simulation study*. Harper & Row.
- Paulus, A., & Peichl, A. (2009). Effects of flat tax reforms in Western Europe on equity and efficiency. *Journal of Economic Inequality*, 7(1), 71–91.
- Pettit, P. (2008). A republican right to basic income?. *Basic Income Studies*, 2(2).
- Piketty, T. (2018). *Time for socialism*. Harvard University Press.
- Rawls, J. (1971). *A theory of justice*. Harvard University Press.
- Said, M. Y., & Nurhayati, Y. (2021). A review on rawls theory of justice. *International Journal of Law, Environment, and Natural Resources*, 1(1), 29–36.
- Salehi-Isfahani, D., Mostafavi-Dehzoeei, M. H., & Majbouri, M. (2018). Cash transfers and labor supply: Evidence from a large-scale program in Iran. *Journal of Development Economics*, 135, 349–367.

- Scutella, R. (2004). Moves to a basic income-flat tax system in Australia: Implications for the distribution of income and supply of labour. *Melbourne Institute Working Paper Series*, No. 4/04.
- Standing, G. (2017). *Basic income: And how we can make it happen*. Pelican.
- Stiglitz, J. E. (2019). *People, power, and profits*. W. W. Norton & Company.
- Şahin, S., & Kılınç, D. (2021). *Türkiye’de gelir desteği politikaları ve alternatif temel gelir senaryoları*. Türkiye Ekonomi Kurumu Tartışma Metni No: 2021/12.
- Tobin, J. (1965). The case for an income guarantee. *The Public Interest*, 1, 31–41.
- Torry, M. (2021). Do we need basic income experiments?. *Basic Income Studies*, 16(1), 39-54.
- TÜİK (2020). *Gelir ve yaşam koşulları araştırması (GYKA) 2018 mikro verileri*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.
- Ünlü, E. Ö. (2017). Refah devletinin krizi, sosyal politikada dönüşüm ve temel gelir. *Mülkiye Dergisi*, 41(2), 123-166.
- Van Parijs, P. (2000). A basic income for all. *Boston Review*, 25(5), 4-8.
- Van Parijs, P., & Vanderborght, Y. (2017). *Basic income: A radical proposal for a free society and a sane economy*. Harvard University Press.
- Widerquist, K., & Sheahan, A. (2012). *The basic income guarantee: A universal right to income security*. Palgrave Macmillan.
- Yakut-Çakar, B., Koç, E., & Atalay, Ö. (2012). Türkiye’de sosyal yardımların yeniden dağıtım etkileri: Bir mikrosimülasyon uygulaması. *Ege Akademik Bakış*, 12(3), 391–408.